

ЕСТЕТИКА МАЛОЇ ФОРМИ: МУЗИЧНА МІНІАТЮРА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ

Новосадова Світлана Артемівна

Старший викладач кафедри мистецької освіти
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

Музична мініатюра – це один із найцікавіших та найпоетичніших жанрів інструментальної та вокальної музики. Вона поєднує лаконічність форми з глибиною змісту, відображаючи складний світ емоції, почуттів і художніх образів, зосереджує увагу на передачі настрою або моменту. Незважаючи на невеликі розміри, мініатюра має величезний художній потенціал, здатна передати глибокий емоційний зміст і вражаючу художню довершеність, виконує важливу роль у формуванні музичного мислення у композитора і слухача.

Витоки музичної мініатюри сягають ще в барокову добу. Ця епоха (кінець ХУІ - середина ХУІІІ ст.) стала періодом глибоких змін у всіх сферах музичного мистецтва. Вона ознаменувалася становленням нових жанрів, формуванням тонально-гармонічної системи та посиленням ролі індивідуального вираження. Важливе місце у цьому контексті посіла музична мініатюра як особлива форма камерної творчості, що поєднувала лаконічність, витонченість і високу емоційну насиченість.

Термін “мініатюра” не був поширеним у барокову добу. Сучасне музикознавство застосовує його до коротких за обсягом творів, призначених для камерного виконання, які мають завершений художній образ. До мініатюр бароко належать прелюдії, алеманди, куранти, сарабанди, жиги, арії da саро невеликої форми, чакони, пасакалії та інші невеликі інструментальні чи вокальні композиції[1].

Важливим центром розвитку мініатюр стали клавірні збірки:

- Й. С. Бах: прелюдії з “Добре темперованого клавіру”, “Маленькі прелюдії”, танці із Сюїт;
- Ф. Куперен: орнаментальні мініатюри - “портрети”;
- Д. Скарлатті: сонати, багато з яких можна трактувати як віртуозні мініатюри.

У цих творах підкреслюється характерність, експресивність і логічність драматургії в межах кількох хвилин звучання [3].

У вокальній сфері до мініатюр бароко належать:

- короткі арії da саро;
- мадригали та кантати малого формату;
- духовні вокальні п’єси (наприклад, малі мотети).

Вокальні мініатюри вирізнялися мелодичною експресією, риторичними фігурами (антитеза, анафора, катахреза), що посилювали емоційний вплив.

Короткі клавирні танцювальні п'єси – менуети, прелюдії, сарабанда – стали типовими моделями барокових мініатюр. Вони були невеликими за обсягом, служили своєрідними “етюдами настрою” та відігравали ключову роль у формуванні барокових сюїт. Кожна мініатюра мала чітко визначений :

- ритм (сарабанда – повільна, урочиста; жига – жвава, моторна);
- характер;
- метричну та формальну структуру [3].

Музична мініатюра епохи бароко – це витончена, емоційно-насичена та структурно виважена форма камерного твору, що відображає головні риси барокової естетики: експресивність, риторичність і декоративність. Її роль у тогочасному музичному процесі була значною, а вплив тривалим, скільки саме барокові мініатюри сформували основу європейської традиції коротких самостійних інструментальних та вокальних жанрів [5].

Проте справжнього розвитку жанр набув у ХІХ в епоху романтизму, коли митці прагнули до індивідуального самовираження та ліризму. Композитори відмовлялись від великих симфонічних форм на користь коротких, інтимних творів. Саме тоді коротка форма стала засобом вираження індивідуальних почуттів, інтимних переживань, миттєвих вражень. Вона увібравши в себе досвід попередніх століть та естетично збагачуючись, виявилась енциклопедією жанрово-стильових моделей музичної культури різних епох і напрямів та набула самостійного, високохудожнього значення.

Жанр мініатюри набув особливої популярності в музиці композиторів-романтиків. Він був своєрідним “дзеркалом” художніх тенденцій мистецьких ідеалів свого часу, відображав емоційність, виразність та індивідуальний стиль композиторів.

Прелюди Фридеріка Шопена, Роберта Шумана, Ференца Ліста, Едварда Гріга увійшли до скарбниці світової фортепіанної творчості. Це поетичні мініатюри, що відбивають один настрій або певний психологічний стан. Вони створювали музичні замальовки, що відображали миттєві душевні стани. Їхні прелюдії, ноктюрни, експромти, “альбомні листки”, стали еталонами мініатюрного жанру [5].

У вокальній музиці (романс, пісня) мініатюра пов'язана з поезією, зокрема з віршами Й. Гете, Г. Гейне, Л. Українки, І. Франка. В українській музиці жанр мініатюри розвивався у творчості Миколи Лисенка, Кирила Стеценка, Якова Степового, Віктора Косенка, Бориса Лятошинського. Особливістю української мініатюри є тісний зв'язок із народнопісними інтонаціями, ліризм, пейзажність, щирість емоційного вислову [2].

У ХХ столітті жанр набув нових форм у творчості сучасних композиторів – Мирослава Скорика, Євгена Станковича, Івана Карабиця. Їхні твори демонструють синтез традицій сучасних засобів виразності .

У ХХІ столітті мініатюра зберігає актуальність у камерній, естрадній, кіно музиці. Вона є зручною формою для експериментів, електронних композицій, інструментального соло. Це унікальний жанр, у якому поєднується простота і глибина, лаконічність і виразність [4].

Мініатюрність стала принципом мислення сучасного митця – швидка зміна образів, концентрація змісту, “моментальність” враження відповідають ритму сучасного життя.

Список літератури

1. Асаф'єв Б. Музична форма як процес. К.: Музична Україна, 1971. 134 с.
2. Камерно-інструментальна творчість українських композиторів: збірник статей / [ред.-упорядник. О. В. Пилипенко]. К.: Вид-во НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2003. 144 с.
3. Копиця О. Французький класичний романс ХІХ ст.: національний стиль і жанр. К.: Видавничий дім «КМ Academia», 2006. 320 с.
4. Корній Л. Історія української музики: навчальний посібник. Л.: Сполом, 2010. 198 с.
5. Стеценко. О. Музична форма: підручник. К.: Музична Україна, 2008. 391 с.